

Framtidsoro

En undersökning av reflektioner om barnfrihet

Tove Ingebjørg Fjell

Översättning från norska: Ingrid Ingemark

I den här empiriska studien, baserad på ett norskt forskningsmaterial, undersöker jag hur tankar om oro för framtiden kommer till uttryck när det gäller det livsval som rör reproduktion. Tankar om framtiden uppträder i många vardagliga funderingar. I detta sammanhang menas helt enkelt en ökad medvetenhet om olika framtidsscenarioer, initierade av frågorna om barn, varvid egna handlingars inverkan på framtiden belyses.¹ I studien undersöks narrativ, eller kortare och längre reflektioner, om att få barn. När det gäller att *vilja ha barn* förväntas det att detta i ringa grad är kopplat till framtidsoro, snarare tvärtom, och när det gäller att *inte vilja ha barn*, förväntas ett bredare spektrum av motivationer, inklusive framtidsoro. Jag är särskilt intresserad av att undersöka tankar om barnfrihet, eller frivillig barnlöshet, och se på vilka sätt detta är kopplat till tankar om framtidsoro. När det gäller framtidsoro, förväntas denna antingen handla om för det första oro för den egna personliga framtiden (jfr Fjell 2008), eller för det andra oro för jordklotets och världens framtid, eller eventuella överlappningar mellan dessa två. När det gäller framtidsoro, kommer frågan vara i vilken grad detta återspeglas i det undersökta materialet. Framtidsoro för jordklotet och världen som motiv till att leva barnfritt hänger naturligtvis samman med att klimatkrisen har förts upp på den politiska dagordningen.²

Kopplingen mellan barn och framtidsoro knutet till klimatkrisen måste ses i en både nationell och internationell kontext när det gäller debatter kring temat.³ Rörelser som bland annat Voluntary Human Extinction Movement (VHEM), lätt tillgänglig på det transnationella

1 För en litteraturgenomgång av olika framtidsbegrepp se t.ex. Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018.

2 Nyord som "flygskam" och "köttskam" är betecknande för situationen från slutet av 2010-talet då Greta Thunbergs skolstrejker, Fridays for future (2020), på kort tid blev en global rörelse. Klimatrörelsen är dock delad i synen på sambandet mellan klimatfrågan och inställningen till barnafödande: Medan Fridays for future i likhet med flera andra klimatorganisationer är orienterade mot en konventionell reproduktiv tolkning av framtiden, där "våra barn", "våra efterkommande" och "de som ska ärva jorden" befinner sig i fokus (Kverndokk 2020), utgör andra klimatrörelser en motröst. Oro om världens framtid kan emellertid också motiveras av andra förhållanden än klimatkrisen, som t.ex. stor politisk oro, potentiellt kärnvapenkrig, pandemi osv.

3 I Sverige har det på senare år tillkommit beteckningar som "barnskam", "flerbarnsskam" och "politiskt barnfri" som pekar på att ju färre individer som föds, desto större chans är det att vi ska kunna hantera klimatkrisen (Lindh 2019; Bengtsson 2019).

internet, arbetar för en frivillig utrotning av mänskligheten med målet att rädda djur och växter som riskerar att dö ut (2020). Detta är ett radikalt förslag om att dämpa eller snarare avlägsna människans ekologiska fotavtryck under antropocen. En något mindre extrem rörelse, Birthstrike, satte födslostrejk på den internationella dagordningen. Initiativet kommer från aktivister som brittiska Blythe Pepino, inspirerad av klimataktivisterna i Extinction Rebellion. Pepino, som egentligen skulle vilja ha barn, har givit sig själv fem år för att vända den negativa utvecklingen, och rörelsens vapen mot "business as usual" är att vägra föda barn (Woodward 2019; Hunt 2019; Timsit 2019; Birthstrike 2019).⁴

Jag antar att tankegodis från denna typ av rörelse, samt den faktiskt pågående klimatkrisen kan påverka synen på barnfrihet: Frågan är i vilken grad det spelar in. I artikeln ställer jag följande överordnade fråga: På vilket sätt bidrar oro för framtiden till tanken på att välja bort barn? Till det konkreta forskningsmaterialet ställs följande frågor: Hur återspeglas oron för framtiden i medieinslag som handlar om att skaffa barn? Och hur reflekterar en grupp unga vuxna kring framtidsoro och barn? Det förekommer inte många studier som diskuterar tematiken framtidsoro för jordklotets eller världens framtid och reproduktion. Jag hoppas därför att min studie, tillsammans med ett fåtal andra studier samt framtida studier inom fältet, ska kunna bidra till att försöka belysa dessa problemställningar inom etnologin och angränsande ämnen.

Jag tänker först presentera det medie- och frågelistmaterial som kommer att analyseras, samt metod och forskningsetiska reflektioner. Jag vill sedan presentera aktuell litteratur som berör forskningsfrågorna och visa att denna har ganska olika fokus, innan jag tar itu med en analys av först det utvalda mediematerialet, och därefter frågelistmaterialet.

Material, metod och forskningsetiska reflektioner

Mediematerial och frågelistsvar används för att besvara frågeställningarna. De olika materialtyperna är tänkta att belysa varandra och ge temat en bredare kontext. Som metod har jag använt mig av tematisk analys (Braun & Clarke 2006), varvid jag har identifierat och kategoriserat omnämningen av en önskan om att skaffa barn eller avsaknaden av en önskan om att skaffa barn. Jag har på så sätt funnit centrala språkliga framställningar som går igen i materialet och har utifrån dessa gjort en temagruppering. I det större mediematerialet har jag sökt efter och identifierat kopplingen mellan barnafödande och framtidsoro, medan jag i frågelistmaterialet har sökt efter och identifierat både olika skäl till att vilja skaffa barn och till att inte vilja göra det. För att få en bredare uppfattning om hur samtalet kring barnlöshet och barnfrihet har förts under en längre tid, har jag sökt i det norska mediearkivet Atekst på valda ord och ordsammansättningar, som skulle leda mig till aktuella artiklar. Sökorden var "barnfri" (28 träffar); "frivillig barnlös" (353 träffar); "barnlös" (4900 träffar); "barnlösa, fäder" (371 träffar); "barnfria fäder" (5 träffar); "barnlös, far" (1080 träffar); "barnlös kvinna" (1277 träffar); "barnfri kvinna" (16 träffar); "barnlös, klimat" (32 träffar); "barnfri, klimat" (0 träffar); "barnlös, miljö" (160 träffar); "barnfri, miljö" (0 träffar); "barnskam" (0 träffar); "Birthstrike" (29 träffar); "födslostrejk" (10 träffar).

4 Rörelsen stängde sina offentliga nätsidor hösten 2020, och existerar nu endast som privat grupp. Detta skedde efter att de upplevde att i för stor grad blivit utnyttjade för anti-natalism och befolkningskontroll retorik (jfr Mo 2021, 2).

Jag har gjort en bred sökning i Atekst utan att skriva in det tidigaste sökåret, vilket innebär att sök-perioden sträcker sig från och med 1904, vilket är det tidigaste sökåret, och fram till och med 2021. Det betyder inte att jag förväntar mig att få träff på mitt studieobjekt i början av 1900-talet, men jag ville se vad som eventuellt fanns om barnlöshet, och i vilken kontext temat skulle dyka upp. Detta visade sig ofta handla om skatte- och socialförsäkringsfrågor. Inte förrän i slutet av 1980-talet fick jag träff på "frivilligt barnlös", och jag har valt bort artiklar om t.ex. barnlösa kungar, testamenten, arv och skatteförhållanden. Från sporadiska träffar under sent 1980-tal och i stigande grad fram emot 2021 skriver en rad olika medier, såväl riksmidier, landsortstidningar som lokaltidningar⁵, om frivillig barnlöshet. De flesta medietexterna är nyhetsartiklar, kommentarer och debattinlägg. Jag har koncentrerat mig på inslag om barnlöshet som inte omnämns som något frivilligt förrän på 1980-talet, och jag har tittat på hur man motiverar detta livsval, samt studerat artiklar flera år senare, då begreppet barnfri används för första gången. Mellan 2005 och 2022 förekommer det avgjort flest artiklar om ämnet, medan kopplingen mellan barnfrihet och klimatförändringar förekommer oftast i artiklar från de allra senaste åren.

Jag har också velat undersöka hur unga vuxna resonerar i fråga om temat barn, och hur de kopplar barnfrihet till olika former av oro för framtiden. År 2020 delade jag ut en digital, kvalitativ frågelista till tre studentgrupper för att komma närmare ett svar på min problemställning. I källtypen kvalitativ frågelista "ber man den som svarar att skriva utförligt" i motsats till ett frågeschema med färdiga svarsalternativ (Kjus 2013, 42, översättning). Frågelistor är en effektiv metod för att samla in information kring olika samhällsfrågor och teman, och materialet presenteras som reflektioner kring vardagsliv (se t.ex. Hagström & Marander-Eklund 2005; Fjell 2009). Unga personer har i regel inga barn själva, men uttalar sig om hur de föreställer sig framtiden. Alla kan ändra ståndpunkt under ett liv, vilket även gäller synen på barn. Många står fast vid sin ursprungliga ståndpunkt om att leva barnfritt, medan en del ändrar sig av olika skäl. Vad som händer när de unga vuxna har passerat barnafödande ålder återstår att se. Att det här materialet består av föreställningar om framtiden kan å ena sidan betraktas som en begränsning, men å andra sidan kan de unga vuxnas uttalanden peka på eventuella nya motiv till barnfrihet och ge ökade kunskaper om hur olika typer av framtidsoro kan påverka personers livsval.

Kvalitativa frågeundersökningar har använts i Norden sedan 1800-talet, och i Norge sedan 1940-talet i regi av Norsk etnologisk granskning (NEG) (Kjus 2013, 41–42). Frågelistan i den här undersökningen distribuerades inte i NEG:s regi utan via en läroplattform till studenter inom tre ämnen på kandidatnivå.⁶ Frågelistan presenterades som en uppföljare till en tidigare studie om barnfrihet (Fjell 2008), och att det som skulle undersökas var "om det under det senaste decenniet skett några förändringar i fråga om sättet att nämna barnfrihet eller frivillig barnlöshet". Det kom in 51 svar, där de flesta svaren kom från personer som definierar sig som kvinnor, och jag valde därför att fokusera på dem.⁷ Förutom att de ombads uppge ålder och kön fick de besvara frågorna: "Har du barn?" "Om inte, vill du ha barn?"; "Om du vill ha barn, så berätta lite om varför"; och "Om du inte har barn eller kanske inte

5 Det här gäller norska riksmidier som NRK, VG, *Dagbladet* och *Klassekampen*, landsortstidningar som *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Fædrelandsvennen* och *Adresseavisen* och lokala produktioner som *Bergensavisen*, *Jærbladet* och *Ås Avis*.

6 Den digitala frågelistan fanns tillgänglig för tre studentgrupper på kandidatnivå inom humanistiska fakulteten, varav en studentgrupp med 108 anmälda studenter under perioden 23 mars–1 april 2020 (28 svar) och två studentgrupper med 75 respektive 33 anmälda studenter under perioden 3 september–1 oktober 2020 (23 svar).

7 Av de 51 identifierade sig 44 sig som kvinna, 5 som man, och 2 som annat.

vill ha barn, så berätta lite om varför". För att inte ställa några ledande frågor användes inte ord som "framtidssoro" eller "klimat" i frågelistan. Jag har hållit mig till forskningsetiska riktlinjer (De nasjonale forskningsetiske komiteene 2021) som rör hänsynen till deltagare i forskningsprojekt: Jag informerade dem i förväg om projektet och att det var frivilligt att delta, fick deras fria, informerade och uttryckliga samtycke, och erbjöd dem möjligheten att dra sig ur utan att det skulle få konsekvenser för deras förhållande till föreläsare eller institutioner. Informanterna upplystes också om att de kunde få insyn i de personuppgifter som registrerats, och att de hade möjlighet att rätta eller ta bort dessa eller få en kopia av dem. Kontaktinformation till klagoinstanser bifogades samt information om att svaren på frågelistan skulle sparas fram till 31.12.2020 och sedan makuleras. Informanterna och berörda parter, det vill säga personer som nämns i frågelistorna, men som inte har gett sitt samtycke, är avidentifierade såtillvida att namn och bostadsort är borttagna. Projektet är godkänt av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD).

Litteratur om motivationer till barn och barnfrihet

Det är ganska olika perspektiv i humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning om reproduktion. Flera kvantitativa studier om temat har sin utgångspunkt i reducerade födelsetal under de senaste decennierna, och vill försöka hitta svar på vad som ligger bakom detta. I likhet med övriga Europa har födelsetalen i Norge sjunkit (Hart & Kravdal 2020; se även Kristensen 2020; Miettinen et al 2015; Bahtiyar-Saygan & Sakalli-Ugurlu 2019, 2500; Albertini & Brini 2020, 2; Douglass 2005, 3 ff.)⁸, och låga födelsetal kopplas till osäker ekonomi, en önskan om förbättrade ekonomiska stödåtgärder för barnfamiljer med mera (jfr Cools & Strøm 2020). I Folkehelseinstituttets forskningsrapport *Fallende fruktbarhet i Norge* (Hart & Kravdal 2020) påpekas att en nedgång i fruktbarheten kan iakttas parallellt i de nordiska länderna.⁹ Rapporten visar att flera förutsättningar skulle kunna öka födelsetalet, bland annat kortare arbetstid med full lön, flexibla arbetstider, gratis barnomsorg och skolfritids, en extra semestervecka, samt lägre kostnader för assisterad befruktning (ibid., 8). Enligt rapporten skulle födelsetalet kunna öka om de ekonomiska hindren undanröjdes. Man har också frågat respondenter ifall framtidssoro kopplat till tankar om miljö och överbefolkning betyder att man inte vill skaffa barn, men detta ser inte ut att spela någon roll för respondenterna i den här studien (Hart & Kravdal 2020, 32, 45).

8 Den är fortfarande hög jämfört med övriga europeiska länder, och en "implicit pronatalism", en familjepolitik som bland annat omfattar betald föräldraledighet, gratis barnavård och en väl utbyggd barnomsorg, kan ses som en förklaring till detta (jfr Ellingsæter 2012, 362). Föräldrarna förväntas dessutom återgå till arbetet efter avslutad föräldraledighet, och kan med andra ord kombinera arbete och barn utan att behöva välja bort någotdera. Men trots dessa goda ekonomiska förutsättningar går födelsetalen ned. Reproduktionsnivån, eller det "genomsnittliga antal barn kvinnor måste få för att upprätthålla en konstant folkmängd, om det inte förekommer in- eller utvandring, och om det råder en jämn åldersfördelning i befolkningen" (Tønnessen 2021), är 2,1 vilket betyder att det krävs ett fruktbarhetstal på 2,1 för att folkmängden ska upprätthållas över tid. Samlat fruktbarhetstal (SFT) definieras som "ett mått på hur många barn kvinnor i en befolkning i snitt ska föda för att det rådande fruktbarhetsmönstret ska fortsätta" (Tønnessen & Solerød 2021). I 1970 var fruktbarhetstalet 2,5 men sjönk till 1,7 i mitten av 1980-talet; på 1990-talet höll det sig mellan 1,8 och 1,9; 2009 steg talet till 1,98 men har sedan åter minskat; 2018 sjönk det till 1,56; 2019 till 1,53; och 2020 till 1,48. I pandemiåret 2021 steg talet till 1,55 (SSB 2022).

9 Man kunde föreställa sig att nedgången huvudsakligen var relaterad till de enskilda ländernas ekonomiska utveckling. Men de nordiska länderna har utvecklats olika ekonomiskt sett, och detta innebär att nedgången i fruktbarhet inte enbart kan skyllas på ändrade ekonomiska villkor, utan att det måste finnas andra förklaringar, bland annat den stigande åldern bland förstagsångsföderskor, att fler barn medför högre kostnader samt en förändrad syn på barn och familj (ibid., 5, 7).

I rapporten *Ønsker om barn – en spørreundersøkelse om fertilitet, arbeidsliv og familiepolitikk* (Cools & Strøm 2020)¹⁰ handlar ett av kapitlen om orsaker till att inte skaffa (flera) barn. Här väger man också in oron för framtiden och miljön i uttalanden som: "Jag är orolig för framtiden" och "Jag ville inte ha fler barn med tanke på miljön" (Cools & Strøm 2020, 70). Framtidsoro ser inte ut att vara särskilt avgörande för respondenter *med barn* i den här studien, men männen är mer bekymrade än kvinnorna (2020, 74). Intressant i sammanhanget är att för de respondenter som vill ha barn men som lever *utan barn* uppges oro för framtiden vara en viktig anledning till att man inte har skaffat några barn (2020, 82–83).

Litteratur om barnfrihet anlägger ett annorlunda perspektiv än den som handlar om eventuella förklaringar till låga födelsetal. Här söker man inte efter förklaringar till att födelsetalen är så låga, utan efter motiv till att en del vill leva ett barnfritt liv. I den första kvalitativa studien om barnfrihet i Norge, intervjuas kvinnor ur två generationer – kvinnor som var unga vuxna på 1960- och 1970-talet och kvinnor som var unga vuxna på 1990- och 2000-talet (Fjell 2008). En skillnad mellan de båda grupperna är att den äldsta generationen endast antydningssvis uppgav framtidsoro gällande till exempel överbefolkning och kärnvapenkrig som en av flera orsaker till att man valt bort barn. I den här studien iaktogs inte samma sak hos den yngre generationen, som motiverade sina val med bland annat en önskan om frihet att arbeta och resa när man vill och att disponera sin tid så som man själv önskar. Oro för jordklotets och världens framtid som således endast antydningssvis nämndes som motiv till att välja bort barn i den äldsta generationen i studien från 2008 (Fjell 2008), ser alltså ut att ha större betydelse för personer som lever utan barn i studien från 2020 (Cools & Strøm 2020).

Antologin *Frivillig barnlöshet. Barnfrihet i en nordisk kontext* presenterar motiv för barnfrihet från informanter i Sverige, Finland och Norge (Engwall & Peterson 2010). Det betonas att det kan finnas en mängd olika motiv som har påverkat livsvalet, och att dessa i huvudsak handlar om allt ifrån ekonomiska villkor, egna potentiellt ärftliga sjukdomar, en önskan att slippa betungande omsorger, till karriär och en svår uppväxt, men även en oro för både födseln och framtiden. När det gäller det sistnämnda, oron för framtiden, ses denna endast glimtvis i det empiriska materialet från Norden (se. t.ex. Hemnell 2010).

Oro för jordens framtid och inställningen till barnfrihet framträder något tydligare i en kvantitativ studie publicerad något år senare, varvid reproduktion och icke-reproduktion diskuteras som sociala och kulturella fenomen, speciellt vilka föreställningar som hänger samman med positiva, negativa och neutrala hållningar och hur hållningens struktur ser ut (Nettelbladt 2019). Det här är ett av få arbeten som nämner klimatförändringarna genom att antyda att dessa ger upphov till föreställningen om barnfrihet som ett altruistiskt val (2019, 89). En nyare studie om reproduktion diskuterar också klimatkrisen, och här identifieras denna som ett av tre teman i det offentliga samtalet om reproduktion som kommer till uttryck både i den politiska debatten och i enskilda individers livsval (Kristensen 2020, 11 ff.).¹¹ En studie

10 Närmare 7800 respondenter besvarade enkäten, och en sak som visade sig i den kvantitativa studien var att tvåbarns normen står sig stark, och att man mera sällan skaffar ett tredje barn. Bland de viktigaste förslagen på åtgärder för att man skulle kunna tänka sig att skaffa ett tredje barn var gratis barnomsorg och bättre möjligheter att arbeta hemifrån samt kortare arbetsvecka med full lön (2020, 54). När det gäller frågan om vad som är viktigast innan man skaffar sitt första barn var svaret: ett fast förhållande, en trygg ekonomi och ett fast jobb – i den ordningen (2020, 47).

11 I och med att litteraturen på området barnfrihet inte är så omfattande har jag också valt att nämna studentuppgifter på temat. Framtidsoro förekommer antydningssvis i t. ex Annika Einarsson och Isabel Hestergårds kvalitativa studie av barnfrihet där det framgår hur barnfria kvinnor och män motiverar sina livsval, bland annat en önskan om frihet samt

som huvudsakligen handlar om hur oro för klimat och miljö påverkar önskan om att skaffa barn, är en intervjustudie om att vara "environmentally childfree", som nämns som "a relatively unexplored topic" (Nakkestad 2021, 202). Studien framställer det att vara "environmentally childfree" som ett processuellt val, där oron ofta hade börjat i unga år genom att man hade uppmärksammats på befolkningsfrågor eller djurs livsvillkor, eller att man hade en föreställning om att världen, såsom vi känner den skulle falla samman, och vidare att det inte råder någon klar skillnad mellan motiveringar förknippade med klimat och miljö å ena sidan, och andra motiveringar å den andra sidan (Nakkestad 2021, 206).

Förutom forskning på temat har det under det senaste decenniet publicerats litteratur skriven av de barnfria själva, där ett fåtal bidrag problematiserar oron för framtiden.¹² 2015 kom antologin *Evig barnefri. Historier om frivillig barnlöshet* (Sveen 2015) där de flesta kapitlen tar sin utgångspunkt i den sortens kommentarer som barnfria är vana vid att få, nämligen att de är egoister och barnhatare, att de inte bidrar till samhället och att de kommer att bli olyckliga när de blir äldre. Men i ett par av kapitlen tas överbefolkningen och klimatkrisen upp. Kathleen Rani Hagen jämför mänskligheten med en bakteriekoloni som bara växer och växer tills den slutligen kollapsar på grund av att det inte finns tillräckligt med näring till alla cellerna:

Hur kan man vilja sätta nya barn till en värld som håller på att gå under? Som förändras i en hastighet vi aldrig tidigare skådat, och med arter som dör ut i en sådan takt att vi ser ut att befinna oss i den sjätte massutrotningen? (2015, 37; översättning.)

Frågor om barnfrihet och oro för jordklotets och världens framtid förekommer tydligast i de senare års studier, och den som allra mest fokuserar på detta är Nakkestad (2021). Tematiken ingår i vid bemärkelse i analyserna i några studier (Nettelblatt 2019; Kristensen 2020), och återfinns något oftare i de kvantitativa undersökningarna, men utan att det verkar ha någon avgörande betydelse (Hart & Kravdal 2020; Cools & Strøm 2020). Endast undantagsvis och sporadiskt uppträder tematiken i de tidigaste studierna om barnfrihet (Fjell 2008; Engwall & Peterson 2010; Sveen 2015) och de självbiografiska presentationerna (Hagen 2015; Sveen 2015).

Barn och barnfrihet i medierna

Framställningen av barnfrihet har det senaste decenniet uppvisat en mycket större öppenhet och även blivit mera nyanserad. Medierna har själva bidragit till detta. Före 1990-talet har omnämningarna dock ett något annorlunda innehåll än senare, och är betydligt färre: Några enstaka artiklar på sökordet "barnlös" i slutet av 1940- och i början av 1950-talet handlar om allt ifrån historiska referenser till män som blivit halshuggna så tidigt i livet att de ännu inte hunnit skaffa barn, kungar som dött barnlösa, människor utan barn som velat hyra bostad, till frågor om skattelättnader för hemmafruar utan barn. Först på 1980-talet uppträder artiklar som problematiserar det frivilliga i barnlösheten, och på 1990-talet ökar publiceringen kring temat. Nu intervjuas kändisar och andra som har valt bort barn, och som gärna

bekymmer för överbefolkning (Einarsson & Hestergård 2013). Masteruppsatsen "Childfreedom as Climate Action" baserar sig på intervjuer med medlemmar i Birthstrike-rörelsen (Mo 2021). Intressant i detta sammanhang är att de intervjuades motivationer för barnfrihet är kopplade till både klimatkrisen, och ytterligare en rad med andra förhållanden, så som egen hälsosituation, önskan om personlig frihet osv.

12 Även i andra länder, bland annat i Sverige (Adolfsson 2013) och i USA (Daum 2015) har det under den här perioden publicerats antologier skrivna av barnfria om barnfrihet. Några av bidragen tar upp oro för framtiden.

motiverar sitt val: De framhåller alltifrån karriären och att det skulle ha varit svårt med barn rent praktiskt med tanke på allt resande, till bekymmer för ett tiotal år långt försörjningsansvar. Detta är kopplat till framtidsoro knutet till ens egen person.

Några mediebidrag skiljer emellertid ut sig: Här är fokus inte på den personliga framtiden. Under det första decenniet efter millennieskiftet förekommer ett fåtal inlägg som kopplar det sjunkande födelsetalet i Europa till frivillig barnlöshet. I en kommentar målas en dystert bild upp av situationen i Norge den dagen då oljeinkomsterna sjunker. Under rubriken "Födsllostrejk" står det följande:

Bakgrunden är ett europeiskt drama. För första gången i historien, bortsett från i tider av krig, missväxt och epidemier, vägrar ungdomar att sätta tillräckligt med barn till världen för att i längden upprätthålla folkmängden. Värst är det i Sydeuropa. Konsekvenserna för de europeiska välfärdsstaterna är enorma. (Storeng 2003; översättning.)

Det här tyder på en oro för vad som skulle kunna hända i Norge om utvecklingen får lov att fortsätta (jfr Kristensen 2020, 156). Från och med 2015–2016 tar man på allvar upp nedgången i födelsetalen och vad detta kan handla om: Är man för självupptagen, karriärmedveten och jäktad i världens rikaste land, med världens bästa mödravård och sjukvårdssystem, eller handlar de låga födelsetalen om oro för sämre tider, arbetslöshet eller högre bostadspriser? Eller är förklaringen självpåtagna krav om att allt måste vara perfekt innan man skaffar barn? (Tiller 2018). Något senare samma år berättar forskare att födelsetalen påverkas av att man väntar för länge med att bli gravid, att miljögifter försämrar fertiliteten, att det skett en större acceptans för att leva utan barn samt en ökande trend att vilja förverkliga sig själv (Oppedal 2018).

I medierna framträder alltså en oro för att barn i ökande grad väljs bort och vilka inverningar detta kommer att få t.ex. på välfärdsstaten. Parallellt prövar man att förstå motivationen bakom. De flesta medieinslagen kring temat tar upp individuella motiv till det barnfria livsvallet, som t.ex. önskan om personlig frihet. På 1990-talet tar man någon enstaka gång upp oron för världens framtid, t.ex. en kvinna som i en nyhetsartikel ger uttryck för det när hon säger att hon inte känner att "det är rätt att föda barn in i en värld som ser ut som den gör" (Heian 1998). Sådana funderingar dyker upp då och då. 2001 frågar någon i en insändare om världen är i ett sådant skick att man vill utsätta barn för den (*Aftenposten* 2001). Uttrycken "en värld som ser ut som den gör" och "en värld i ett sådant skick" är generella och kan peka på olika förhållanden såsom klimatkrisen och politisk oro, med den gemensamma nämnaren att framtiden ser mörk ut (jfr Kristensen 2020, 162). Många år senare blir detta mera konkret. I en nyhetsartikel 2015 citeras en av bidragsgivarna i antologin *Evig barnefri* (Sveen 2015), biologistudenten Kathleen Rani Hagen, som ifrågasätter om sjunkande födelsetal är något negativt:

När jag läser om sjunkande födelsetal i medierna framställs det som något oerhört negativt. Vi människor tar upp mycket plats och förbrukar mycket energi. Fler arter än någonsin dör ut, och den främsta orsaken till det är markanvändningen. Är det verkligen så illa om vi inte blir ännu fler? (Løvdal 2015; översättning.)

Här görs en tydlig koppling mellan att skaffa barn och bli fler och en negativ inverkan på annat liv runt omkring oss. Ett par veckor senare publicerades en recension av *Evig barnefri*-antologin (Sveen 2015) som pekar på just Kathleen Rani Hagens kapitel, där det betonas

att allt och alla, det må handla om djur, växter eller människor, får bättre livsvillkor när födelsetalen inte ökar. I hittills ovanligt tydliga ordalag pekas det på utmaningar kopplade till befolkningsexplosionen, miljöfrågorna och jordklotets framtid (Bræin 2015). 2018 spetsas kritiken till ytterligare i ett debattinlägg och barnet pekas nu ut som en miljöbov:

Vi bidrar till landets fortlevnad och till framtida skatteintäkter, säger småbarnsföräldrarna. Det är gott och väl, säger jag, men ni bidrar också på ett fullkomligt exempellöst vis till världens undergång, och då har jag ändå inte räknat med den extra bilen som ni påstår att ni måste ha för att köra mellan dagis, simning och andra aktiviteter. Det finns inget mera miljöfientligt än att skaffa barn i en tid då överbefolkning är en av klotets största utmaningar. (Brenna 2018; översättning.)

Man har nu rört sig från försiktiga uttryck som "en värld som ser ut som den gör" till de mer precisa "världens undergång", apokalyps (Parmentier 2019) och klimatångest (*Agderposten* 2019). Hösten 2019 går man ännu längre i en recension av Verena Brunschweigers bok *Kinderfrei statt kinderlos? Ein manifest* (2019), där det hävdas att i en tid av klimatkris är det inte rätt att fortplanta sig. Ett barn i västvärlden orsakar en koldioxidökning på 58,6 ton per år, och det mest klimatvänliga är att låta bli att skaffa barn, påpekar författaren. Det hänvisas till att Braunschweiger föreslår att personer utan barn vid fyllda 50 borde få en summa på motsvarande en halv miljon norska kronor som tack för sin insats för klimatet (Sørheim 2019). Betydligt mer deprimerande är ett brev riktat till ett ofött barnbarn, publicerat 2018 i ett debattinlägg. Barnet kommer att leva i en helt annan värld än man gör idag: Det kommer att "födas in i ett krig", kriget mot naturen med skogsbränder, extrema temperaturer, katastrofal issmältning och "med en atmosfär som är fullpumpad med rekordhög mängd koldioxid" (Jensen 2018). Tidigare generationers livsform "var endast en parentes i historien, en dag i paradiset, följd av hundra år i helvetet. Vetenskapen har påtalat konsekvenserna för oss, och du lever mitt i dem. Det tragiska är att ditt vittnesbörd inte kan nå oss"(ibid.). Det frågas om vår generations bristande handlingskraft får till följd att man inte längre vill föda barn – att man går i födslostrejk:

Jag frågar mig om du också kommer att skaffa barn. Blir det några barnbarn och barnbarnsbarn i en värld där temperaturen kanske har stigit med upp emot fem – sex grader? Eller kommer det slutgiltiga svaret på vår ansvarslöshet vara att människorna i framtiden kommer att strejka och vägra föda barn? (Jensen 2018; översättning.)

Något svar på denna fråga kom i förbindelse med Stortingsvalet 2021, som hölls kort efter att FN:s klimatpanel lanserade en ny rapport om en allvarlig klimatkris. Valet omtalades som ett klimatval, och i flera artiklar runt valtidpunkten blev unga kvinnor intervjuade: De sade sig vara djupt oroliga för framtiden. Oron för klimatet och världen har på få år blivit mer akut, och det kopplas nu tydligare till det att välja bort barn, något som dessa mediebidrag är ett uttryck för. Ett gäng väninnor på 20 år berättar att klimatkrisen är den viktigaste frågan i valet, men de är provocerade av äldre som inte tar krisen på allvar: "Det är nästan så en inte önskar att få barn, att det blir för egoistisk", säger en av tjejerna (Kvile 2021; översättning). Sanna, 24 år, har bestämt sig. Hon har ansökt om sterilisering, eftersom hon anser att klimatförändringarna är läskiga, att tanken på att få barn i denna värld är skrämmande, och att ingen tar ansvar för klimatkrisen, och då är det heller ingen vits med att få barn: "Jag upplever att någon tycker det är ett drastiskt val (att låta sig steriliseras). Men för mig är det ett drastiskt val att välja att inte ta vara på klimatet", säger hon (Hauge & Ali 2021; översättning).

Mediematerialet i Norge präglades till för ett par decennier sedan av ett fåtal inslag om barnlöshet och ännu färre om barnfrihet. Men de senaste decennierna handlar mediebidragen, huvudsakligen bestående av nyhetsartiklar och debattinlägg, både om en oro för låga födelsetal, och samtidigt ett fokus på motiv till ett barnfritt val, så som karriär, resande och personlig frihet. Oro för den personliga framtiden är alltså central i många mediebidrag om detta tema. Tonen är vänlig vid omnämningen av det barnfria valet, medan det i kommentarsfältet både kan förekomma en likgiltighet, med frågor om varför medierna över huvud taget intresserar sig för temat, och en aggressivitet som främst kommer till uttryck när det gäller unga personer som vill låta sterilisera sig. De allra senaste åren har i allt högre grad också framtidsoro kopplad till klimatkrisen, miljöproblemen och överbefolkningen börjat dyka upp som motiv till att man inte borde skaffa barn eller att man har låtit bli. Mediernas bekymmer för låga födelsetal är ständigt närvarande, medan det har skett en förändring, där kopplingen mellan barnfrihet och framtidsoro knutet till klimat och världen de senare åren har fått en större plats i medieverkligheten.

Unga vuxna om barn och barnfrihet

Hur återspeglas tankegodset kopplat till barn och framtidsoro i en mindre grupp studenter? De ser framför sig vad som kommer att hända längre fram i livet, och både de som säger att de vill skaffa barn och de som säger att de inte vill skaffa barn kan komma att ändra uppfattning. De som vill skaffa barn konfronteras sällan av omgivningen med frågor om detta är något de tillräckligt noga har tänkt igenom. Medan många som inte vill skaffa barn kan bli bemötta med kommentarer från omgivningen att de nog kommer att ändra uppfattning om de bara förstår att det att skaffa barn är det mest normala och naturliga som finns, något som leder till att många inte orkar vara öppna med sitt levnadsväl (jfr Fjell 2008; Kristensen 2020; Sveen 2015). En del frågelistsvar formulerade av personer som inte vill skaffa barn präglas av att man väljer bort ett liv med barn, och att detta är ett val man har gjort oavsett nuvarande partner, utbildning och så vidare, medan andras svar präglas av att man skjuter upp ett liv med barn.¹³ Det är i detta sammanhang inte intressant om någon i gruppen senare ändrar uppfattning, men gruppen unga vuxna är intressant eftersom den kan peka på en del nya motiv till barnfrihet som skulle kunna växa fram under åren framöver och som inte har varit lika framträdande i tidigare studier.

På enkäten som delades ut till tre studentgrupper inkom flest svar från kvinnor, där merparten var i 20-årsåldern.¹⁴ Fyra i gruppen hade barn och 47 inte. Av de 47 som inte hade barn var det 19 som gärna ville skaffa barn någon gång. 12 ville inte ha barn i framtiden och 16 svarade "vet ej". Av de fem männen som svarade hade en av dem barn, en visste inte om han ville ha barn, medan tre gärna ville ha barn och betonade att det hängde på om de skulle hitta en partner som ville samma sak. De båda personer som definierade sig som något annat än man eller kvinna ville inte ha barn i framtiden.

Några av dem som gärna ville ha barn uttrycker att barn ger livet mening och innehåll, och att man känner ett behov av och en plikt att föra namnet och släkten vidare. Men flera i den gruppen betonar att först måste de rätta förutsättningarna finnas: Innan de kunde tänka

13 Sociologen Jean Veevers skiljer mellan kategorierna "förnekarna", som oberoende samlevnadsform, utbildning och så vidare bestämmer sig för att leva barnfritt, och "de som gör uppskov" som gradvis uppskjuter graviditeter och där det för många resulterar i att de blir utan barn (Veevers 1980, 157 f.; Fjell 2008, 22; Nakkestad 2021, 207).

14 36 stycken var i 20-årsåldern, 11 i 30-årsåldern, 3 i 40-årsåldern och 1 besvarade inte frågan.

på barn måste de först ha ett stabilt förhållande, fast jobb och egen bostad, vara klara med studierna och "ha fått kontroll på mig själv och livet"¹⁵, inte olikt det som framgår i Cools & Strøms undersökning (2020).

De som inte hade barn eller inte ville skaffa barn i framtiden förklarade detta på flera sätt och svarade ofta mer utförligt. De här svaren hade stora likheter med fynd från en studie om barnfrihet publicerad 2008, där oro för den egna personliga framtiden var centralt (Fjell 2008). En kvinna i 20-årsåldern känner sig inte särskilt entusiastisk inför att skaffa barn, hon är osäker på om barnet kommer att älska henne eller om hon kommer att kunna älska barnet. Hennes partner vill gärna ha barn och har sagt till henne att längtan efter barn säkert kommer senare. Hon uttrycker det på följande vis: "Jag vet fortfarande inte riktigt hur jag ska förhålla mig till hans inställning till detta eftersom jag tror att han kan ha rätt, fast jag nog egentligen inte vill att han ska ha det."

Andras önskan om att leva barnfritt var kopplad till en egen kronisk sjukdom och att man inte vill att ett barn "ska få växa upp med en mamma som [...] måste jobba med sig själv och fixa till sitt deformerade psyke". Ytterligare andra reflekterade över att livet i sig är svårt och frågar sig om man gör ett barn en tjänst genom att föda det eller genom att låta bli.

Att kunna se fram emot ett meningsfullt liv och personlig frihet, och också att få bevara sin egen kropp anses viktig. En kvinna i 30-årsåldern preciserar: "Jag avskyr tanken på att bli berövad både kropp, fritid och möjligheten att vara spontan i fråga om resor, flytt, träning, hobbies, byte av yrkesbana osv." Hon tillägger att hon inte är intresserad av "ett livslångt försörjningsansvar" och tillägger i en parentes, "(som rent juridiskt upphör när de(t) fyller 18 år, men som med stor sannolikhet kommer att fortsätta så länge vederbörande har låg inkomst)", och att hon inte heller vill utsätta sig för de onödiga extrabekymmer som ett barn med utvecklingsstörning skulle kunna medföra. Åter andra har funderingar kring de fysiska förändringarna, som denna kvinnan i 20-års åldern:

Den fysiska "ofrivilliga" processen är något som gör att jag inte är så frestad att skaffa barn. För mig och andra som sysslar med att ta hand om sig själv, se bra ut för sin egen skull så att man är nöjd och kan vara den man vill till 100 procent, är det inget jag känner att jag vill offra. Det är så mycket kvinnekroppen måste genomgå; det är så mycket som kan bli förstört, och till vilket pris?

Motiv knutna till oro för den egna personliga framtiden, konkretiserat i tankar om t.ex. begränsade möjligheter för att resa, avsaknad av spontanitet när det gäller fritid, eller oro runt hur sjukdom kan påverka relationen till ett barn, är känt från tidigare studier (t.ex. Fjell 2008). Men i detta frågelistmaterial berättas också om andra former av framtidsoro, i likhet med vad som finns i vissa delar av mediematerialet. Denna presenterades i vändningar kopplade till världens utveckling, masskonsumtion och överbefolkning. En kvinna i 20-årsåldern formulerar det så här: "Jag vill inte vara med om den osäkerhet som det innebär att sätta ett barn till världen så som den ser ut". Uttalandet är generellt och kan peka i olika riktningar, precis som uttalandet i den tidigare nämnda över 20 år gamla tidningsartikeln, där en kvinna reflekterar över om det är rätt att föda barn "i en värld som ser ut som den gör" (Heian 1998). En annan ung kvinna refererar till den "döende världen": "Ingen vet vad man har att vänta av framtiden, men det ser inte ut som om världen kommer att vara något idylliskt ställe att växa upp i. Det är inget lätt beslut att sätta ett barn till världen när man

15 Alla citat från informanterna är översatta till svenska.

är medveten om den förstörelse och den osäkerhet som sannolikt kommer att fortsätta att präglade tillvaron.”

Det är intressant att det inte alltid är klara skillnader mellan en oro för den personliga framtiden, och en oro för jordklotets eller världens framtid, men att dessa former för framtidsoro uppträder samtidigt. Ett exempel är en kvinna som är osäker på om hon önskar barn: ”Orsaken till att jag är osäker är många. Klimatsaken – vill jag bidra med flera människor till ett jordklot i kuslig förändring? Vill jag släppa på den friheten det är att inte ha barn och någon som är avhängig av mig?” En annan, jämnårig kvinna är inte främmande för tanken på att skaffa barn, men säger vidare att hon inte vet vad framtiden har i sitt sköte, och att mycket hänger på hur samhället, miljön och hennes eget liv utvecklas: ”Klimatkrisen, stabiliteten i samhället, den egna ekonomin, karriären och mannen i mitt fall är nog sådant som skulle spela in vid beslutet.” I en och samma mening räknar hon upp det som kommer att vara bestämmande för henne, och det är förhållanden knutna till allt från den personliga framtiden till världens och jordklotets framtid.¹⁶

De flesta som inte ville ha barn reflekterade en framtidsoro kring den egna personliga friheten, en frihet från det som skulle begränsa deras liv och egna utveckling (jfr Fjell 2008). Betydligt färre¹⁷ pekade däremot på en oro förbunden med jordklotets och världens framtid när det gäller frågan om barn. De hänvisade till klimatkrisen, masskonsumtionen, överbefolkningen, miljöförstörelsen och en otrygg och döende värld. Sådana reflektioner måste ses i ljuset av en medvetenhet om att människan efterlämnar alltför stora ekologiska fotavtryck under antropocen, det vill säga den tidsålder vi lever i nu, då människan på grund av sina aktiviteter förorsakar skador på jordens djur- och växtliv (jfr Ekström & Svensen 2014; Eriksen 2016, 17–18). Att de här motiven till att välja bort barn förekommer, betonas även inom kvantitativ forskning, men har ingen avgörande betydelse i dessa studier (Cools & Strøm 2020). I min studie syns en antydning till oro förknippad med jordklotets och världens framtid i frågan om barn, men det krävs ytterligare kvalitativa studier för att följa upp huruvida detta kommer att fortsätta i samma grad eller öka under de kommande åren.

Sammanfattande kommentarer

Jag har i den här artikeln diskuterat olika former av framtidsoro – oro för personlig framtid och oro för jordklotets och världens framtid – och på vilka olika sätt detta kan spela in när det gäller tankar om att sätta barn till världen eller ej. I forskningen på fältet diskuteras oro för egen personlig framtid i hög grad, både i den kvantitativa och den kvalitativa forskningen. Endast under senare år diskuteras i någon grad frågor som angår oro för jordklotets eller världens framtid när det gäller barnfrihet. Det sistnämnda temat är klart underforskat (jfr Nakkestad 2021, 202). I mediematerialet är det en stor förekomst av bidrag om oron knutet till personlig framtid, och det kommer till uttryck i artiklar om hur bland annat karriär, önskan om resor, personlig frihet och spontanitet spelar in när det gäller frågor om barnfrihet. I enstaka bidrag runt 1990–2000-talet förekommer uttalade reflektioner om reproduktion och framtidsoro knutet till världens eller jordklotets framtid, men detta ökar särskilt under de senaste åren. I frågelistmaterialet är det i frågor om barnfrihet – i likhet med mediematerialet – ett framträdande fokus på framtidsoro knutet till egen person, bland

16 Det samma förhållandet finns i masteruppsatsen, där medlemmar i Birthstrike är intervjuade (Mo 2021).

17 Sju av 49 informanter.

annat möjligheter för resor, karriär, och reflektioner rund den egna kroppen. Framtidsoro knuten till världen eller jordklotet, uttryckt i uttalanden om överbefolkning, klimatkrisen och en otrygg värld, är mindre framträdande. Här kommer det emellertid till uttryck att det inte är tal om ett antingen – eller, i förståelsen *antingen* en oro för personlig framtid, *eller* oro för jordklotets och världens framtid – men att bägge typer framtidsoro uppträder tillsammans (jf. Nakkestad 2021; Mo 2021).

Hittills har barnfrihet oftast setts i samband med framtidsoro för den egna friheten och avfärdats som egoism. Men genomgången av forskning på temat och analysen av ett medie- och frågelistmaterial visar att framtidsoro knutet till jordklotet och världen har blivit viktigare och tydligare, om än inte i väldigt hög grad. Om oro för jordklotets och världens framtid visar sig bli en pådrivande faktor för många ungas motiv att välja bort barn, återstår att se under åren framöver. Om det händer kan detta även öka handlingsutrymmet, särskilt för kvinnor, som sanktioneras starkast när de bryter mot normen att skaffa familj. Framöver kan valet att inte föda barn i någon mån även betraktas som osjälviskhet och omsorg om jorden ifall tendensen med oro för jordklotets och världens framtid håller i sig (jfr Nettelbladt 2019).

Källor

- Aftenposten* 2001: Frivillig barnløse – trosser de naturen? 20.05.2001.
- Agderposten* 2019: Hva har klimaangst med barnefødsler å gjøre? Kanskje mer enn vi tror. 16.01.2019.
- Bengtsson, Julius 2019: 'Barnskam' omstritt begrepp i klimatdebatten. *Sydsvenskan*. 16.03.2019
<https://www.sydsvenskan.se/2019-03-16/barnskam-omstritt-begrepp-i-klimatdebatten>
- Bræin, Ingvild 2015: Tror dere oss nå, da? *Klassekampen*. 15.08.2015.
- BirthStrike 2019: <https://www.birthstrikeforfuture.com>
- Brenna, Jonas 2018: Grådige og bortskjemte småbarnsforeldre. *Aftenposten*. 10.11.2018.
- Brunschweiler, Verena 2019: *Kinderfrei statt kinderlos. Ein Manifest*. Marburg, Büchner-Verlag eG.
- Fridays for future 2020: <https://fridaysforfuture.org/>
- Heian, Hilde 1998: Frivillig barnløs. *Bergens Tidende*. 03.10.1998.
- Jensen, Carsten 2018: Kjære ufødte barnebarn. *Dagbladet*. 27.12.2018. <https://www.dagbladet.no/kultur/kjaere-ufodte-barnebarn/70543378>
- Hauge, Johanna & Ali, Intisaar 2021: Sanna (24) vil sterilisere seg for klimaet: – Skremmende å få barn. NRK. 08.09.2021.
<https://www.nrk.no/osloogviken/sanna-24-vil-sterilisere-seg-for-klimaet-1.15584859>
- Hunt, Elle 2019: BirthStrikers: meet the women who refuse to have children until climate change ends. *Guardian*. 12.03.2019. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/mar/12/birthstrikers-meet-the-women-who-refuse-to-have-children-until-climate-change-ends>
- Kvile, Geir 2021: Bekymrer seg sterkt for klimaendringene: -Nesten så en ikke har lyst på barn. *Bergensavisen*. 27.08.2021.
<https://www.ba.no/bekymrer-seg-sterkt-for-klimaendringene-nesten-sa-en-ikke-har-lyst-pa-barn/s/5-8-1684798>
- Lindh, Kristina 2019: Efter flygskam – nu är barnskam modeordet i klimatdebatten. *Vi*. 10.06.2019.
<https://vi.se/artikel/sNMvmPPo-aNoxqgnd-c04d7>

- Løvdal, Åsmund 2015: Er det så ille hvis vi ikke blir flere? *Ås Avis*.06.08.2015.
- Oppedal, Linn Iren Nilsen 2018: Hun er frivillig barnløs. *Jærbladet*. 28.12.2018.
- Parmentier, Jan-Frans 2019: Apokalypse nå? *Klassekampen*. 08.03.2019.
- SSB 2022: Fødte. <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte>
- Storeng, Ola 2003: Kommentar. Lotto-pensjonistene kan stanse reformen. *Aftenposten*.28.07.2003.
- Sørheim, Erle Marie 2019: Barnefri for klimaets skyld? *Aftenposten*. 12.10.2019.
- Tiller, Harry 2018: Dropp kondomet, for konge og fedreland. *Adresseavisen*. 17.03.2018.
- Timsit, Annabelle 2019: These millenials are going on 'birth strike' because of climate change. *Strike Out*. 14.04.2019.
- <https://qz.com/1590642/these-millennials-are-going-on-birth-strike-due-to-climate-change/>
- Universitetet i Bergen 2020. Fråglstmaterial.
- The Voluntary Human Extinction Movement (VHEM) 2020: <http://www.vhemt.org/>
- Woodward, Aylin 2019: Alexandria Ocasio-Cortez wonders whether people should have kids in a climate-ravaged world. So does this movement of 'BirthStrikers'. *Business Insider*. 23.03.2019.
- <https://www.businessinsider.com/climate-change-birthstrikers-refuse-children-2019-3?r=US&IR=T>

Litteratur

- Adolfsson, Josefine 2013: *Ingens mamma. Tolv kvinner om barnfrihet*. Stockholm: Atlas.
- Ahvenharju, Sanna; Minkinen, Matti & Lalot, Fanny 2018. The five dimensions of Futures Consciousness. *Futures*, 104, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.06.010>
- Albertini, Marco & Brini, Elisa 2020: I've changed my mind. The intentions to be childless, their stability and realisation. *European Societies*, 23, 1, 119–160. DOI: [10.1080/14616696.2020.1764997](https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1764997)
- Bahtiyar-Saygan, Bahar & Sakalli-Ugurlu, Nuray 2019: Development of Attitudes Toward Voluntary Childlessness Scale and Its Associations With Ambivalent Sexism in Turkey. *Journal of Family Issues*, 40, 17, 2499–2527. DOI: [10.1177/0192513X19860168](https://doi.org/10.1177/0192513X19860168)
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria 2006: Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101.
- Cools, Sara & Strøm, Marte 2020: *Ønsker om barn – en spørreundersøkelse om fertilitet, arbeidsliv og familiepolitikk*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Daum, Meghan (red.) 2015: *Selfish, shallow, and self-absorbed. Sixteen writers on the decision not to have kids*. New York: Picador.
- Douglass, Carrie B. (red.) 2005: *Barren States. The Population «Implosion» in Europe*. Oxford, New York: Berg Publishers.
- Einarsson, Annika & Hestergård, Isabel 2013: 'Hur kan man inte vilja ha barn?' En kvalitativ studie av kvinnor och män som väljer att inte ha barn. Kandidatuppsats. Institutionen för samhällsvetenskaper, Södertörns högskola.
- Ekström, Anders & Svensen, Henrik H. 2014: Naturkatastrofer i menneskets tidsalder. Mot en tværfaglig forståelse av antropocen-begrepet. *Tidsskrift for kulturforskning*, 13, 3, 6–21.
- Ellingsæter, Anne Lise 2012: Barn i politikens sentrum. Pronatalisme på norsk. *Nytt norsk tidsskrift*, 4, 361–371.
- Engwall, Kristina & Peterson, Helen 2010: *Frivillig barnlöshet. Barnfrihet i en nordisk kontext*. Stockholm: Dialogos.

- Eriksen, Thomas Hylland 2016: *Overheating. An Anthropology of Accelerated Change*. London: Pluto Press.
- Fjell, Tove Ingebjørg 2008: *Å si nei til meningen med livet? En kulturvitenskapelig analyse av barnfrihet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Fjell, Tove Ingebjørg 2009: Skrevne emosjoner. En analyse av spørrelistesvar om barnfrihet. *Tidsskrift for kulturforskning*, 8, 4, 52–62.
- Hagen, Kathleen Rani 2015: Vi ligner litt på en bakteriekoloni. I Heidi Helene Sveen (red.): *Evig barnefri. Historie om frivillig barnløshet* (s. 31–43). Oslo: Humanist forlag.
- Hagström, Charlotte & Marander-Eklund, Lena (red.) 2005: *Frågelistan som källa och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hart, Rannveig K. & Kravdal, Øystein 2020: *Fallende fruktbarhet i Norge*. Oslo, Folkehelseinstituttet, Senter for fruktbarhet og helse.
https://www.fhi.no/contentassets/5e954d6441b045bc9b53a8e2d702b529/fallende-fruktbarhet-i-norge_rapport.pdf
- Hemnell, Matilda 2010: Frivilligt barnlösa kvinnor i Finland. I Kristina Engwall & Helen Peterson (red.). *Frivillig barnlöshet. Barnfrihet i en nordisk kontext*, 165–212. Stockholm: Dialogos.
- Kjus, Audun 2013: Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelistas framtid. *Tidsskrift for kulturforskning*, 12, 1, 41–56.
- Kristensen, Guro Korsnes 2020: Offentlige samtaler om fruktbarhet i dagens Norge. Mellom nasjonal velferdsstatskrise og global klimakrise. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 2, 152–165. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-02-05>
- Kverndokk, Kyrre 2020: Talking About Your Generation. 'Our Children' as a Trope in Climate Discourse. *Ethnologia Europaea* 50, 1, 145–158. DOI: <https://doi.org/10.16995/ee.974>
- Miettinen, Anna; Rotkirch, Anna; Szalma, Ivett; Donno, Annalisa & Tanturri, Maria-Letizia 2015: Increasing childlessness in Europe: time trends and country differences. *Family and Societies* 33, 1–66.
- Mo, Silje Mari 2021: Childfreedom as Climate Action. Experiences of Pronatalist Pressures and Gendered Expectations Among Members of the BirthStrike Movemnet. Masteroppgave. Universitetet i Bergen.
- Nakkestad, Erik 2021: "There Are Many People Like Me, Who Feel They Want to Do Something Bigger": An Exploratory Study of Choosing Not to Have Children Based on Environmental Concerns. *Ecopsychology*, 13, 3, 200–209. <https://doi.org/10.1089/eco.2020.0057>
- De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene 2021: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>.
- Nettelbladt, Ylva 2019: *Attityder till barnfrihet. (Icke-)reproduktionens betydelse*. PhD. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Sveen, Heidi Helene (red.) 2015: *Evig barnefri. Historie om frivillig barnløshet*. Oslo: Humanist forlag.
- Tønnessen, Marianne 2021: Reproduksjonsnivå. <https://snl.no/reproduksjonsniv%C3%A5>
- Tønnessen, Marianne & Solerød, Hans 2021: Samlet fruktbarhetstall. http://snl.no/samlet_fruktbarhetstall
- Veevers, Jean 1980: *Childless by choice*. Toronto: Butterworths.

Tove Ingebjørg Fjell är professor i kulturvetenskap vid Universitetet i Bergen.